

2023 - 2028

Plan for friluftslivets ferdselsårer

Farsund
kommune

Christian Landmark
Johan Martin Mathiassen
Endelig planforslag 17.08.23

INNHALDSFORTEGNELSE

BAKGRUNN FOR PLANEN	3
MÅL OG AVGRENSNING	3
FORHOLDET TIL ANDRE PLANER OG NASJONALE FØRINGER.....	4
ORGANISERING, MEDVIRKNING OG ARBEIDSPROCESS.....	4
ROLLER, ANSVAR OG ORGANISERING AV STI- OG LØYPEARBEIDET.....	6
TILTAK OG STRATEGIER 2023 – 2028	6
RESULTATMÅL	6
STRATEGIER FOR Å OPPNÅ MÅLENE - TILRETTELEGGING.....	7
SKILTING OG MERKING.....	7
TILTAK PÅ EKSISTERENDE TRASÉER	7
STATUS OG FORSLAG.....	8
TABELLER FOR EKSISTERENDE, PLANLAGTE OG FORESLÅTTE STIER – FORDELT PÅ OMRÅDER	9
Eksisterende, prioriterte og øvrige forslag til ferdselsårer	11
OMRÅDE 1 – Farsund	11
OMRÅDE 2 – Vanse	13
OMRÅDE 3 – Vestbygda	14
OMRÅDE 4 – Vest-Lista	15
OMRÅDE 5 – Øst-Lista	17
OMRÅDE 6 – Herad	18
OMRÅDE 7 – Spind	20
VEDLEGG.....	22
1. Definisjoner - begrepsavklaring.....	22
2. Andre planer	22
3. Frilufsloven og allemannsretten	24
4. Standard grunneieravtale.....	27

BAKGRUNN FOR PLANEN

Plan for friluftslivets ferdselsårer er en nasjonal satsing i regi av Miljødirektoratet og fylkeskommunene, der formålet er å bedre kunnskapsgrunnlaget om friluftslivstilbudet i kommunene. Friluftsliv har bred interesse i befolkningen, og stier og turløyper er på mange måter friluftslivets blodårer. Farsund kommune har et mangfold av stier og løyper av ulik standard, varierende grad av skilting og merking, samt øvrig tilrettelegging.

Det ble utarbeidet et friluftskart for kommunen i 2008, med inntegning av merkede og umerkede stier. Behovene for utbedringer og tilrettelegging av nye stier er ikke jobbet helhetlig med, men kommet fram i ulike sammenhenger. Denne planen er en kartlegging av sti- og løypenettet, herunder forslag til tiltak for et bedre tilpasset tilbud til befolkningen.

Planen har status som temaplan. Dette innebærer at planen hverken binder arealbruk eller økonomiske prioriteringer. Skal tiltak som foreslås i planen bli bindende, må det innarbeides i kommuneplan og økonomiplan. I forhold til øvrig kommunal planlegging, vil planen være et hjelpemiddel og kunnskapsgrunnlag for kommuneplanens arealdel, reguleringsplaner og plan for idrett og fysisk aktivitet.

MÅL OG AVGRENSNING

Fysisk aktivitet og naturopplevelser er viktig for folkehelsen og gir en stor velferdsgevinst for den enkelte innbygger gjennom flere leveår og økt livskvalitet. Ved å prioritere turer i nærheten av der folk bor, særlig gjennom å utvikle fotturtilbudet i og nær tettstedene i kommunen vil man kunne legge til rette for at innbyggerne lettere vil ta disse i bruk. Farsund kommune har fantastiske naturområder, og både marka og kysten innbyr til lett tilgjengelig og «gratis trening» som vil gi gevinster for helsen.

Hovedmålet med denne planen er å bidra til økt fysisk aktivitet og bedre psykisk helse i befolkningen som helhet ved å sikre og tilrettelegge for at kommende generasjoner skal ha gode muligheter for å utøve friluftsliv, gjennom god tilgang til turløyper i umiddelbar nærhet av tettsteder, bygdesentre og større befolkningskonsentrasjoner, samt ivareta disse på en bærekraftig måte i arbeidet med kommuneplanens arealdel og øvrig kommunal arealplanlegging. Planen gir en oversikt over hva kommunen har av **merkede stier og løyper** og en prioritering av hvor det evt. bør gjøres tiltak.

AVGRENSNING

Plan for friluftslivets ferdselsårer omhandler merkede stier og turveier og gir ikke en oversikt over umerkede stier. Planen tar for seg hele kommunen, men nye tiltak prioriteres nær tettsteder, bygdesentre og større befolkningskonsentrasjoner. Farsund har er egen plan for sykling. Etablerte offentlige parkeringsplasser og parkeringsplasser med grunneieravtale i forbindelse med turstier vises i planen.

Det understrekes her at planen omhandler merkede stier og turveier og ikke gir en oversikt over umerkede stier. Det betyr at mange stier som benyttes, ikke fremkommer her. Planen avklarer hvilke stier/turveier som bør prioriteres merket og inngå i Nasjonal kartdatabase, samt beskrive evt. behov for oppgradering av disse.

MÅLSETNINGER

- Å gi oversikt over merkede stier og turløyper og grad av tilrettelegging av disse
- Økt fysisk aktivitet i befolkningen gjennom bruk av kommunens turstier og turløyper
- Økt bolyst og attraktivitet som bosted
- Å etablere nettverk og god koordinering mellom aktører som arbeider med stier og turløyper

FORHOLDET TIL ANDRE PLANER OG NASJONALE FØRINGER

De overordnede føringene for planarbeidet fremgår av kommunal planstrategi 2020-23 (side 5-11) <https://www.farsund.kommune.no/kommunale-planer.540257.no.html>. I tillegg har Farsund kommunes Plan for idrett og fysisk aktivitet 2022-29 inngått i grunnlagsmaterialet for planen. Visjonen for denne planen er «Alle i aktivitet». Planen for friluftslivets ferdselsårer er en prioritert planoppgave i Plan for idrett og fysisk aktivitet 2022-29.

NASJONALE FØRINGER

- Stortingsmelding om friluftsliv (Meld. St. 18 2015 – 16) Naturen som kilde til helse og livskvalitet.
- Regjeringens handlingsplan for friluftsliv (2018) – Natur som kilde til helse og livskvalitet.
- Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv - en satsing på friluftsliv i hverdagen (2014–20).
- Stortingsmelding om folkehelsen (Meld. St. 19 2018 – 19) – Gode liv i et trygt samfunn
- Veileder for arbeid med plan for friluftslivets ferdselsårer (M-1292 | 2019)
- Gjeldende forskrifter og forvaltningsplaner for verneområder

ORGANISERING, MEDVIRKNING OG ARBEIDSPROSESS

ORGANISERING

Utvalg for levekår er prosjekteier, og fremmer planforslaget for kommunestyret. Det er etablert en tverrfaglig, administrativ prosjektgruppe bestående av:

- Janne K. Leithe, enhetsleder for kultur og idrett, Farsund kommune
- Johan Martin Mathiassen, konsulent kultur og idrett, Farsund kommune
- Miriam Høyland, folkehelsekoordinator, Farsund kommune
- Øystein Hadland, avdelingsleder uteseksjonen, teknisk drift, Farsund kommune
- Christian Landmark, Lister friluftsråd

Det er etablert 2 referansegrupper, med representanter for bygdelagene og bondeorganisasjonene. Christian Landmark og Johan Martin Mathiassen har stått for det løpende arbeidet med planen.

MEDVIRKNING

Oppstart av planarbeidet ble kunngjort på kommunens hjemmeside d. 21.01.22 sammen med invitasjon til innspill, og kunngjøringen ble publisert på kommunens Facebook-side. Invitasjon til innspill ble også sendt til alle velforeninger, bygdelag og kommunale råd (eldrerådet, råd for personer med funksjonsnedsettelse og ungdomsrådet). Det ble tilrettelagt for medvirkning og innspill

på e-post og post. Frist for innmelding var 01.04.2022, men innspill ble tatt imot og behandlet etter at fristen var utgått.

Følgende medvirkningstiltak er gjennomført:

- Politisk forankring i Utvalg for levekår
- Etablering av tverrfaglig kommunal prosjektgruppe med representanter fra kultur, helse og teknisk
- Kunngjøring av oppstart med invitasjon til innspill på kommunens hjemmeside og Facebook-side
- Medvirkning (dialogmøter) med referansegrupper (bygdelag og bondeorganisasjoner)
- Medvirkning (dialogmøter) med kommunale råd (Ungdomsrådet, Råd for personer med funksjonsnedsettelse og Eldrerådet) og Barnas talsperson
- Møter med prosjektgruppa om planutforming og prioritering
- Intern kvalitetssikring
- Høring og offentlig ettersyn
- Politisk behandling (Utvalg for levekår og kommunestyret)

ARBEIDSPROSESS

Kommunen hadde grunnlagsdata med eksisterende merkede og skiltede stier med kommunen som avtalepart. Innspill fra lag og foreninger, grunneiere og enkeltpersoner har vært viktige bidrag i prosessen. Kommunen og friluftsrådet har gjort alle registreringer og digitalisert de registrerte traséene, samt hatt medvirkningsmøter med innspill. Registreringen har i hovedsak tatt for seg den fysiske infrastrukturen med følgende elementer:

- Merkede ferdselsårer med driftsansvar (avtale)
- Forslag til merkede ferdselsårer
- Behovet for opparbeiding av nye ferdselsårer
- Behovet for utbedringer av eksisterende traséer

Den første kategorien er digitalisert i kommunens kart og skal som følge av prosjektet sikres at er registrert i Nasjonal database for tur- og friluftsruter hos Statens Kartverk. Sammen med kartlagte og verdsatte friluftslivsområder i kommunen, vil dette utgjøre et viktig kunnskapsgrunnlag for kommunen i saksbehandling, rapportering og planlegging. De to siste kategoriene forvaltes av kommunen, som er ansvarlig for registrering av nye merkede ferdselsårer hos Kartverket.

KUNNSKAPSGRUNNLAG

Ved kartlegging av eksisterende traséer i kommunen er det tatt utgangspunkt i følgende kilder:

- Kommunes kart og registreringer av avtalte merka stier
- FKB (Felles kartdatabase)
- Kartverkets N50 kart
- Andre kart som openstreetmap.org, Strava Heatmap, mv.

ROLLER, ANSVAR OG ORGANISERING AV STI- OG LØYPEARBEIDET

GRUNNEIERE

Grunneiere har disposisjonsrett over egen grunn og er med det en svært sentral aktør i planlegging, tilrettelegging og utvikling av sti- og løypenettet. Det er derfor viktig med et godt og formalisert samarbeid mellom kommunen, grunneiere, frivillige organisasjoner og brukere.

KOMMUNEN

Kommunen er gitt ansvaret for at det skal være mulig for alle å drive friluftsliv og er primær arealmyndighet. Kommunen skal i henhold til friluftslvsloven § 22 arbeide for å fremme friluftslvsformål innen sitt område og ivareta allmennhetens interesser i alle saker av interesse for friluftslivet. Kommunen har imidlertid ikke en lovpålagt oppgave med å drifte sti- og løypenettet. Farsund kommune har likevel inngått en rekke skriftlige avtaler med grunneiere om merking av stier for å sikre god tilrettelegging. Feil og mangler ved stiene kan meldes inn til kommunens servicetorg, som registrerer innmeldingene for videre behandling. Kommunen har ikke ressurser til å drifte og vedlikeholde alle ferdselsårer, og opprettholdelse og evt. utvidelse avhenger av å inngå avtaler med lag, foreninger eller andre frivillige område- og stiansvarlige eller å ivareta en dugnadsgruppe.

FRIVILLIGE - STIGRUPPE

I Farsund har kommunen lenge hatt en dugnadsgruppe som har vedlikeholdt stier med avtale om dette. Gruppen har vært ledet av uteseksjonen ved enhet for teknisk drift i kommunen, men også i samarbeid med enhet for kultur og idrett.

TILTAK OG STRATEGIER 2023 – 2028

RESULTATMÅL

Kartlegge i hvilken grad:

- Innbyggere i bosettingsområder har maksimalt ½ km til nærmeste merkede tursti
- Stier er skiltet og merket etter Merkehåndboka
- Sti- og løypenettet er differensiert med tanke på terreng og opplevelser, og er et tilbud for alle nivåer av turgåere

Finne løsninger for:

- At flest mulig i tettsteder, bygdesentre og større befolkningskonsentrasjoner har:
  - Maks ½ km til nærmeste fotturrute
  - En naturpreget godt tilgjengelig ferdselsåre (tilgjengelig for rullestol) på minimum 500 m i tettstedene
- Alle turruter i kommunen skal legges inn i Nasjonal database for tur- og friluftsruter
- Skoler, barnehager og eldresenter/helsetun skal ha en turvei/sti eller turrute tilpasset deres bruk innen rimelig nærhet
- Sti- og løypenettet knyttes sammen med koblingstraseer der det er hensiktsmessig

STRATEGIER FOR Å OPPNÅ MÅLENE - TILRETTELEGGING

- Tilrettelegging bidrar til økt ferdsel og trygghet for alle som ferdes
- Bruk av skriftlige grunneieravtaler mellom grunneiere og tiltakshavere er en forutsetning for skilting og merking
- Sørge for at ny merking/skilting er etter merkehåndboka der merking/skilting er gammel eller der tiltak krever det fordi det skal søkes om spillemidler
- Ved tilrettelegging skal det fokuseres på bærekraftige tilretteleggingstiltak
- Rydding, merking, skilting og annen tilrettelegging må skje på naturens premisser
- I tilknytning til beiteområder, bør selvluukkende grunder eller gjerdeklyv etableres
- Enkelte områder kan være belastet på grunn av mange brukere og ulike brukergrupper. Merking og skilting kan bidra til å kanalisere trafikken utenom de mest sårbare områdene
- Sørge for at temaplanens målsetninger og strategier innarbeides i kommunens øvrige planverk og økonomiplan
- Styrking og oppfølging av den frivillige stiggruppa
- Sikre nødvendige ressurser til drift og vedlikehold av stier

SKILTING OG MERKING

God skilting og merking, sammen med informasjon og kartoppslag, bidrar til trygg og skånsom ferdsel i naturen. Skilting og merking bringer folk enklere ut i naturen og terskelen for å utøve fysisk aktivitet senkes. Når det gjelder utforming, er ny nasjonal standard for skilting og merking i henhold til [merkehåndboka](#) tatt i bruk på de fleste stier i kommunen. På enkelte stier følger ikke skiltingen ny nasjonal standard. Utskifting av gamle skilt vil bidra til et helhetlig inntrykk av sti- og løypenettet i kommunen, samt at tilskudd fra spillemiddelordningen og andre krever at skilting og merking gjøres i henhold til merkehåndboka. På samme måte bør man bruke merkehåndbokas mal for informasjonstavler i hele kommunen. Verneområdene har egen mal for informasjonstavler, og er slått opp flere steder langs kyststien.

Mer om registrering:

En turrute som skal forvaltes i Nasjonal database for tur- og friluftsruter må være avtalt med grunneier, merket/skiltet og være knyttet opp mot et forvaltningsregime. Det betyr at det må være noen som har ansvar for tilrettelegging som skilting og merking. Det skal ikke registreres turforslag i databasen, men turrutene som er registrert i databasen kan benyttes i karttjenester på internett og som grunnlag for produksjon av papirkart som viser turforslag.

Merkede og skiltede turruter som ikke allerede er registrert i databasen, skal registreres. Endringer i geometri skal registreres, dersom man finner feil i dataene som allerede er lagt inn i databasen. Turruter som ikke lenger er avtale på, skal meldes ut fra databasen.

TILTAK PÅ EKSISTERENDE TRASÉER

Kommunen har allerede et stort og variert avtalt og vedlikeholdt løypenett, men det er behov for enkelte tiltak. På eksisterende traséer er dette i all hovedsak fornying av skilting og merking. I tiltaksplanen for ferdselsårer i tabellen nedenfor er eksisterende ferdselsårer beskrevet, samt status og eventuelle foreslåtte tiltak.

FINANSIERING AV TILRETTELEGGINGSTILTAK

De fleste som ønsker å tilrettelegge for friluftsliv har behov for ekstern finansiering. Det finnes flere kilder man kan søke finansiering fra. Ordningene har ulike frister, kriterier og krav. De mest relevante tilskuddsordningene er:

- Spillemidler
- Agder fylkeskommune – tilskudd til tilrettelegging for friluftsliv
- Private stiftelser og banker, f.eks. Sparebanken Sørs turstifond

FORMIDLING GJENNOM KART, TURBØKER OG ANDRE INFORMASJONSKANALER

Å utgi turkart eller annen trykt eller digital informasjon der turruter, rasteplasser eller lignende er inntegnet krever ikke at det skal foreligge grunneiers samtykke. Det bør imidlertid alltid søkes samarbeid med grunneiere og andre interessenter for å kunne enes om hvilke hensyn som kan tas. Spesielt viktige hensyn er parkering og ferdsel i beiteområder.

STATUS OG FORSLAG

Målsetning: Kommunen har et stort og variert nettverk av merkede turruter i nærheten av der folk bor. De fleste boligområdene i kommunen har turvei eller sti innen 500 m. I denne planen er prioritering av ferdselsårer gjort for tettstedene Farsund, Vanse og Vestbygda, samt større befolkningskonsentrasjoner, som avmerket i kart.

Målsetning: Skoler, barnehager og eldrecentre bør ha en turvei/sti i umiddelbar nærhet.

I forhold til måloppnåelse for hver enkelt skole, barnehage og institusjon, er følgende vurderinger gjort:

Skoler: Generelt har skolene i kommunen turvei i nærheten, ingen har merket sti.

- Farsund b-/u-skole og Vanse ungdomsskole har skog og turveier rett ved skolen, hhv. på Varbak og rundt grusbanen og til stadion i Vanse.

- Vanse barneskole har tilgang på skog og grøntareal, samt traktorvei inn mot Gaupeland. Hvis man skilter her, vil man også oppfylle kravet om turløype innenfor 500 m for mange boliger rundt skolen.

- Borhaug skole har merket kyststi i nærheten og nærhet til turvei mot Slevdalsvann.

- Ore skole (voksenopplæringen) har ingen turvei eller sti i nærheten. Foreslåtte og prioriterte stier ved Frøyland vil bli nærmeste, ca. 1 km unna.

- Eilert Sundt VGS har Varbak som nærmeste turområde med turveier.

Barnehager: Kommunale og private – de fleste mangler merket sti i umiddelbar nærhet. De aller fleste har grøntområder i nærheten.

Institusjoner: Alle tre institusjoner i kommunen har gang- og sykkelvei i nærheten. Farsund omsorgssenter og Byggeklossen har turvei i umiddelbar nærhet, Listaheimen har turvei 350 m i fra.

Naturpregede godt tilgjengelige ferdselsårer

Ett av resultatmålene i prosjektplanen er:

- En naturpreget godt tilgjengelig ferdselsåre (tilgjengelig for rullestol) på minimum 500 meter i tilknytning til tettstedene.

Iht. planveilederen kan ferdselsårene graderes etter vanskelighetsgrad (4 nivåer: enkel, middels, krevende og ekstra krevende) og grad av tilgjengelighet.

En godt tilgjengelig sti er merket og beskrevet slik:

I tillegg til de fire nivåene beskrevet over, kan turruter som er godt tilrettelagt, merkes med symbolet i for godt tilgjengelig. Ei turrute som merkes som godt tilgjengelig, må kobles til en beskrivelse av hvordan denne er tilgjengelig. Turruter som er universelt utformet merkes med rullestolsymbolet.

Eksisterende og forslag til nye godt tilgjengelige ferdselsårer er vist i tabellen nedenfor. Nye ferdselsårer er foreslått av Eldrerådet, Ungdomsrådet og Råd for personer med funksjonsnedsettelse.

Tettsted	Eksisterende godt tilgjengelige ferdselsårer	Innspill til nye godt tilgjengelige ferdselsårer
Vestbygda	Lista fyr-Verevågen, Brekne-Slevdalsvann	1. Turvei rundt hele evt. deler av Tjørveneset
Vanse	Lista ungdomsskole-Vanse sentrum og videre langs Vansebekken til Selvågparken	2. Oppgradere Øyskogveien/stien med bord og benker for bruk av personer med funksjonsnedsettelse. 3. Asfaltering av sti fra Vanse sentrum til ungdomsskolen (langs Vansebekken)
Farsund	Mosvoldtjønna rundt Strandpromenaden - Farøyparken	4. Sti mellom parkeringsplassen i Havika og Hanangermona (forbi Trias til feriesenteret). 5. Universell sti/seafront fra Kari Høylands plass rundt Farøy, inkludert Farøy park, rundt Gåsholmen til badehuset 6. Opparbeide sti fra Danefjell til Sunde barnehage 7. Oppgradere vei/sti fra Farsund barneskole til barnehagen i Sundeveien, og videre ned til Løkkeveien via barnehagen

Følgende nye godt tilgjengelige ferdselsårer er prioritert i planen: 2 (Øyskogveien), 3 (Vanse sentrum-Listahallen) og 5 (Turvei/bryggeslengen i Farsund by). Foreslåtte tiltak for de prioriterte traseene er nærmere beskrevet i områdeoversiktene i planen.

Det kan være aktuelt å oppgradere enkelte strekninger til universell utforming, men dette må vurderes i forbindelse med gjennomføringen av planen.

TABELLER FOR EKSISTERENDE, PLANLAGTE OG FORESLÅTTE STIER – FORDELT PÅ OMRÅDER

Alle traséene er registrert med status som viser til om det er avtale om merking og skilting av traséen. De tre kategoriene for status på traséer er: Eksisterende, prioritert og foreslått.

Eksisterende: Traséer som er vurdert til å ha tilfredsstillende grad av framkommelighet, merking/skilting slik at disse kan lastes opp i Nasjonal database for tur- og friluftsruter dersom de ikke er registrert fra før.

Prioritert: Traséer som er foreslått opparbeidet, merket og skiltet, som det er kommet innspill om og som er vurdert hensiktsmessige å prioritere ut fra kriterier i henhold til målsetningene i planen.

Foreslått: Denne kategorien omfatter traséer som er meldt inn som forslag i løpet av arbeidsprosessen eller foreslått av arbeidsgruppa. Det kan være: (1) Traséer som allerede er i bruk (dvs. de eksisterer i terrenget), men ikke er merket. (2) Traséer som tidligere har vært merket, men som vurderes til at merkingen er for gammel/mangelfull til at disse traséene kan regnes som merket i

dag – disse foreslås opparbeidet og/eller merket på nytt. (3) Helt nye traséer som må etableres og merkes i terrenget.

Planen har fokus på ferdselsårer nær befolkningskonsentrasjoner, og at hele kommunen og alle befolkningsgrupper skal være omfattet av planen. Blant alle forslagene ble det først valgt ut 21 forslag basert på befolkningstetthet og geografi. Disse ble deretter prioritert i 3 grupper (1. 2. og 3. prioritet) basert på følgende prioriteringskriterier:

- Antall bosatte som kan nå stien innenfor ½ km fra bolig
- Andre tilgjengelige stier i nærheten
- Attraktive turer og lengden på disse
- utfordringer/gjennomførbarhet

Dette gav følgende prioritering:

1. Tettstedene og Vest-Lista er prioritert først (til sammen 6 strekninger)
2. Deretter er Herad og Spind og enkelte stier på Øst-Lista prioritert (til sammen 6 strekninger)
3. Resterende utvalgte stier på Lista og i Spind er gitt prioritet 3 (til sammen 9 strekninger)

I tillegg er det foreslått å prioritere følgende godt tilgjengelige ferdselsårer:

- Vanse tettsted: Oppgradere Øyskogveien/stien med bord og benker
- Vanse tettsted: Grusing/asfaltering av turvei Vanse sentrum-Listahallen
- Farsund by: Turvei/bryggesleng fra Kari Høylands plass rundt Farøy, inkludert Farøy park, rundt Gåsholmen til badehus.

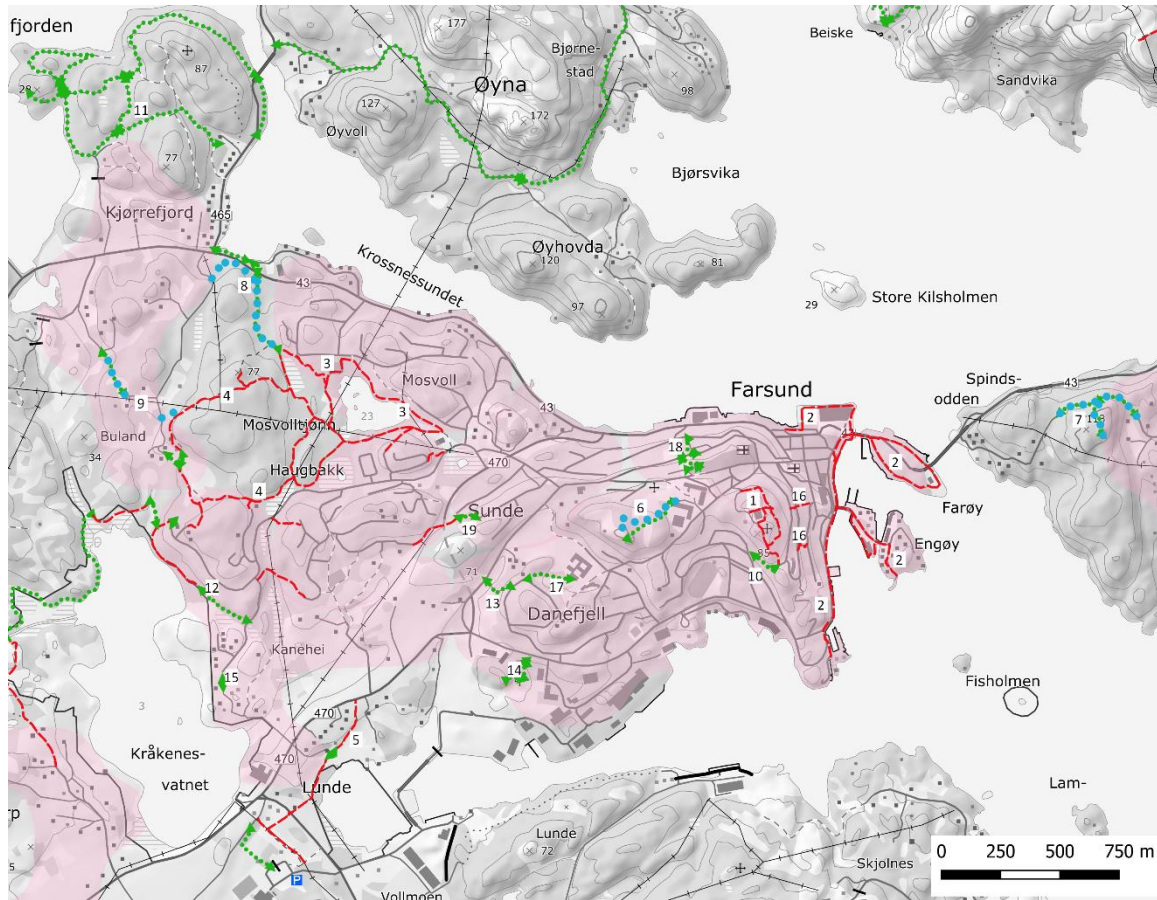
Resterende foreslåtte turveier er uprioritert.

Eksisterende, prioriterte og øvrige forslag til ferdselsårer

OMRÅDE 1 – Farsund

EKSISTERENDE				
Nr	Prioritet tiltak - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Varbak	Turvei	Eksisterende	Skilting fra vei
2	1 - Strandpromenaden Fra Kari Høylands pl. via Farøyparken og Gåseholmen til Badehuset	Brygger, fortau, vei	Eksisterende, tilnærmet universelt tilrettelagt bortsett fra noen hindringer	Utbedre fremkommelighet etter vurdering av behov. Skilte.
3	Rundtur Mosvolltjønn	Turvei med matetraser	Eksisterende, skiltet, tilnærmet universelt tilrettelagt	
4	Rundtur Mosvoll- Buland	Tursti med matetraser	Eksisterende sti med skilting	
5	Lunde	Tursti	Eksisterende, mangler noen avtaler	Inngå avtale der det mangler.
16	Trappegater	Trappegater	Eksisterende	Evt. skilting
PRIORITERTE				
Nr	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
6	1 - Trollkirka	Sti fra Farsund skole	Delvis sti	Inngå avtale. Evt. rydde deler av trase. Merke og skilte.
7	1 - Spindsodden-Havik i Spind - Ørnesede	Gammel postvei med sti avstikker til utsiktspunkt	Umerka, registrert kulturminne	Inngå avtale. Skilting. Merking til Ørnesede.
8	3 - Mosvoldtjønna- Kjørrefjord	Kjerrevei og sti	Umerka	Inngå avtale, rydde sti, merke og skilte
9	3 - Kjørrefjord-Buland	To stipartier for påkobling til sti nr 4	Umerka sti og ny sti	Inngå avtale, merke og skilte
FORESLÅTTE – IKKE PRIORITERT				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	
10	Kjørrestad-G. Lunds gt.	Snarvei	Opparbeidet trase	
11	Kjørrefjordskogen	Traktorveier	Opparbeida	
12	Vestheiveien- Krågenesveien	Traktorvei og sti	Delvis sti, umerka	
13	Danefjellveien- Lundeveien	Snarvei	Opparbeidet trase	
14	Rokkefjell	Sti	Umerka, nærtur for barnehage	
15	Kråkenes	Koblingstrase. Evt. del av rundtur Krågenesvannet	Ukjent	
17	Danefjell lekeplass- omsorgssenteret	Snarvei	Sti	
18	Klinkeleet-Løkkeveien	Snarvei	Delvis etablert	
19	Furuholtet-Granli	Snarvei	Umerka sti	

Kart Farsund

Tegnforklaring alle kart

Målpunkt - symbolisering [65]

Parkering [32]

Prioriterte løyper

Trasé - status per bruk [435]

Eksisterende fottrasé [152]

Foreslått fottrasé [285]

Bakgrunnskart

Temadata - WMS

Tettsteder Agder FK

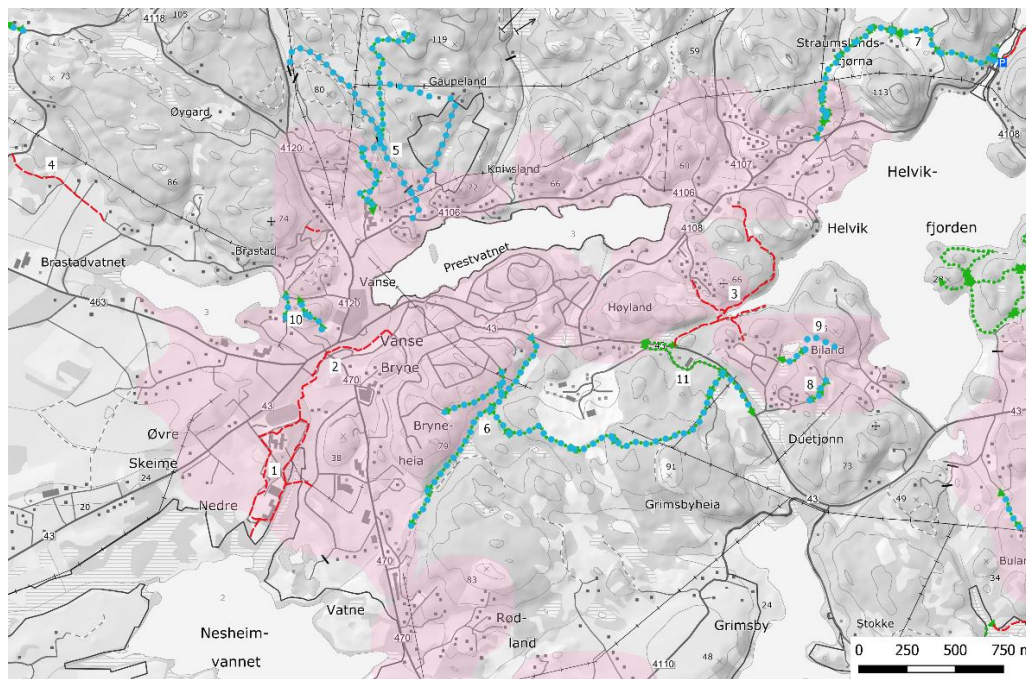
Basiskart

Topografisk norgeskart 4 gråtone

OMRÅDE 2 – Vanse

EKSISTERENDE				
Nr	Prioritet tiltak - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Tingvollen	Turvei, rundtur	Eksisterende	Skilte
2	1 – Listahallen til Selvågparken	Turvei langs Vansebekken	Eksisterende, universelt tilrettelagt	Utbedre grusing, evt. asfaltering. Skilting.
3	Røsseviga	Tursti, adkomst fra Helvik, Ingebjørgsmyra Høygård og Nordre vei	Eksisterende, skilta og merka	
4	Brastad	Koblingstrase	Inngått avtale	Skilte i Museumsveien og Vetlandsveien
PRIORITERTE				
Nr	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
5	1 - Vanse nord - Gaupeland/Øyskog	Traktorveier	Opparbeida traktorveier	Inngå avtale, skilte. Bord og benker
6	1 - Østre Vatne-Kråkedalen, og Biland via Kjelmemyra og Grimsbyheia	Sti og traktorvei	Eksisterende, umerka.	Inngå avtale, skilte og merke.
7	2 - Nordstranda-Straumen	Gammel sti	Ikke avtale	Inngå avtale. Skilte og merke
8	2 - Duetjønn-Bilandsveien	Sti, koblingstrase	Foreslått	Inngå avtale, merke og skilte
9	3 - Høgenesveien - Biland	Sti, koblingstrase	Delvis sti	Avklare trase, inngå avtale
10	2 - Brastadvann-Lunderhaug	Gammel sti	Ikke avtale	Inngå avtale
FORESLÅTTE				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	
11	Biland-Røsseviga	Vei	Industriområde	

Kart Vanse

OMRÅDE 3 – Vestbygda

EKSISTERENDE				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Kyststi Tjørveneset	Traktorvei, sti	Eksisterende	Foreslått utbedret for bedre fremkommelighet
2	Kyststi Bausje-Steinsvika	Sti, traktorvei	Eksisterende	
3	Kyststi Lista fyr-Verevågen	Traktorvei, turvei,	Eksisterende, tilnærmet universelt tilrettelagt	Følges opp under UKL
4	Brekne-Slevdalsvann	Turvei	Eksisterende	Tilnærmet universelt tilrettelagt. Evt. skilte
PRIORITERT				
Nr	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
5	1 – Nordveien-Slevdalsvann-Tjørve	Traktorveier	Opparbeidet traktorvei, ikke avtale	Inngå avtaler, skilte.
FORESLÅTT				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	
6	Vågsvoll - Borhauggarden	Kjerrevei, sti. Omlegging av kyststi	Inngått avtale på deler av stien	
7	Molja	Vei til Brekneholmen	Opparbeidet	
8	Borshavn brygge	Brygge langs Borshavn	Opparbeidet	

Kart Vestbygda

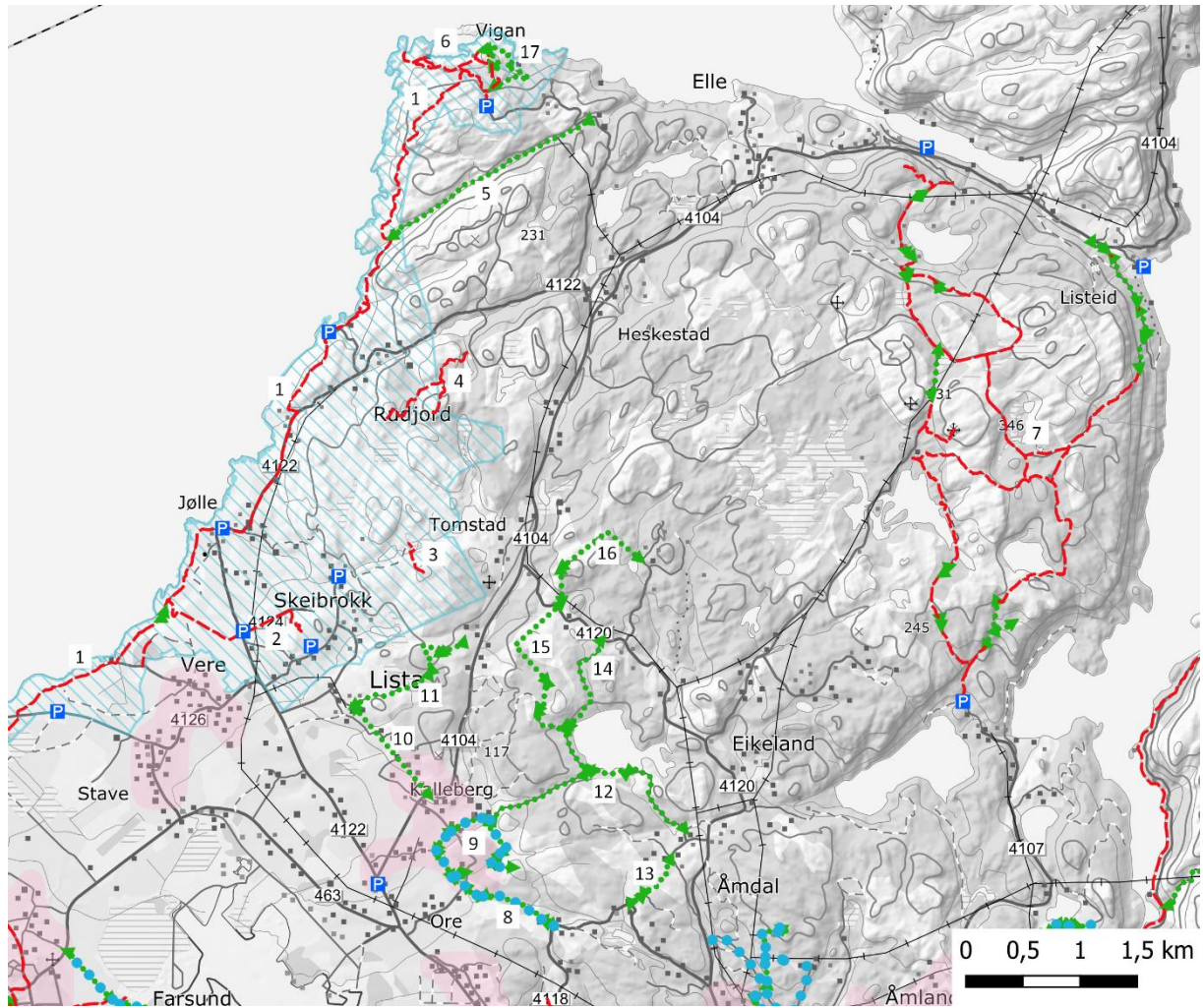

*Blått skravert område: Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista

OMRÅDE 4 – Vest-Lista

EKSISTERENDE				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Kyststi Verevågen-Varnes	Kyststi på vei, traktorvei og sti	Eksisterende	Følges opp under UKL
2	Kjølleberg-Penne-Nordberg fort	Sti, vei og turvei	Eksisterende	Følges opp under UKL
3	Skeibroksrøysa	Traktorvei og sti	Eksisterende	Følges opp under UKL
4	Gråfjell og Borgåsen	Vei og sti	Eksisterende	Skifte ut skilt til ny nasjonal standard
6	Vigan-Varnes fort/fyr	Sti	Eksisterende	Følges opp under UKL
7	Knuppheia, adkomst fra Eitland, Listeid, Elledalen, Knustad	Sti, traktorvei, vei	Eksisterende stisystem, enkelte uavklarte avtaleforhold	Avklare avtaleforhold der det trengs.
PRIORITERT				
Nr.	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
8	1 Frøyland-Kotland	Gammel kirkesti, forbindelse Frøyland-Kotland	Delvis etablert sti	Inngå avtale, merke og skilte. Evt. opparbeiding, grunder/gjerdeklyv
9	3 Rundtur Frøyland	Foreslått kort rundtur	Delvis sti	Inngå avtale. Avklare evt. tilretteleggingsbehov.
FORESLÅTT				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	
5	Ellenes-Uddal	Kjerrevei	Eksisterende, umerka	
10	Kalleberg-Meberg	Gml. sti/utmark	Ikke avtale	
11	Meberg-Jørstad	Gammel sti	Ikke avtale	
12	Frøyland-Åmdal	Traktorvei, sti	Ikke avtale, langs drikkevann	
13	Åmdal-Vetland	Gammel sti	Ikke avtale	
14	Kleiveland-Tveitsveien	Traktorvei, sti	Ikke avtale	
15	Kleiveland-Tveit skole	Traktorvei, sti, utmark	Ikke avtale	
16	Tveit skole-Legåsen-Sudland	Gammel sti/utmark	Ikke avtale	
17	Vigan	Traktorvei	Ikke avtale	

Kart Vest-Lista

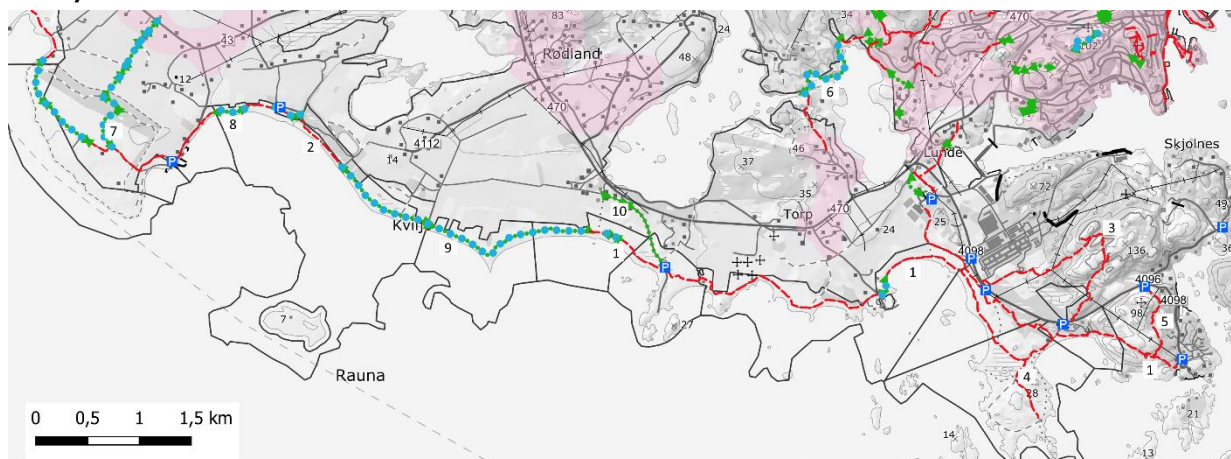
*Blått skravert område: Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista

OMRÅDE 5 – Øst-Lista

EKSISTERENDE				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Kyststi Loshavn-Hanangersanden	Kyststi	Delvis avtale, merka og skilta	Inngå grunneieravtaler der dette mangler.
2	Kyststi Nesheim	Kyststi	Delvis avtale, merka og skilta	Inngå grunneieravtaler der dette mangler.
3	Skjolnesveten	Sti	Merka og skilta	Klopp over grøft ved Lomsesanden
4	Turvei Alcoa Miljøpark-Einarsnes	Turvei	Gruslagt. Vita Velo trase	
5	Turvei Loshavnveien-Sønderhallsheia	Turvei	Eksisterende	
PRIORITERT				
Nr.	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
6	2 Torp-Krågenesvannet-Vestheiveien	Traktorvei og sti	Delvis avtale	Inngå avtaler, merke og skilte. Evt. nye gjerdeklyv/grinder
7	3 Hassel og Marka (kyststien)	Grusvei og traktorvei	Ikke avtale	Inngå avtale, skilte
8	3 Nesheimsanden	Sti, kyststi	Delvis avtale	Inngå avtale der det mangler
9	3 Kviljo	Sti, kyststi	Ikke avtale	Inngå avtale
FORESLÅTT				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	
10	Havik-Hanangermona	Vei	Opparbeidet.	

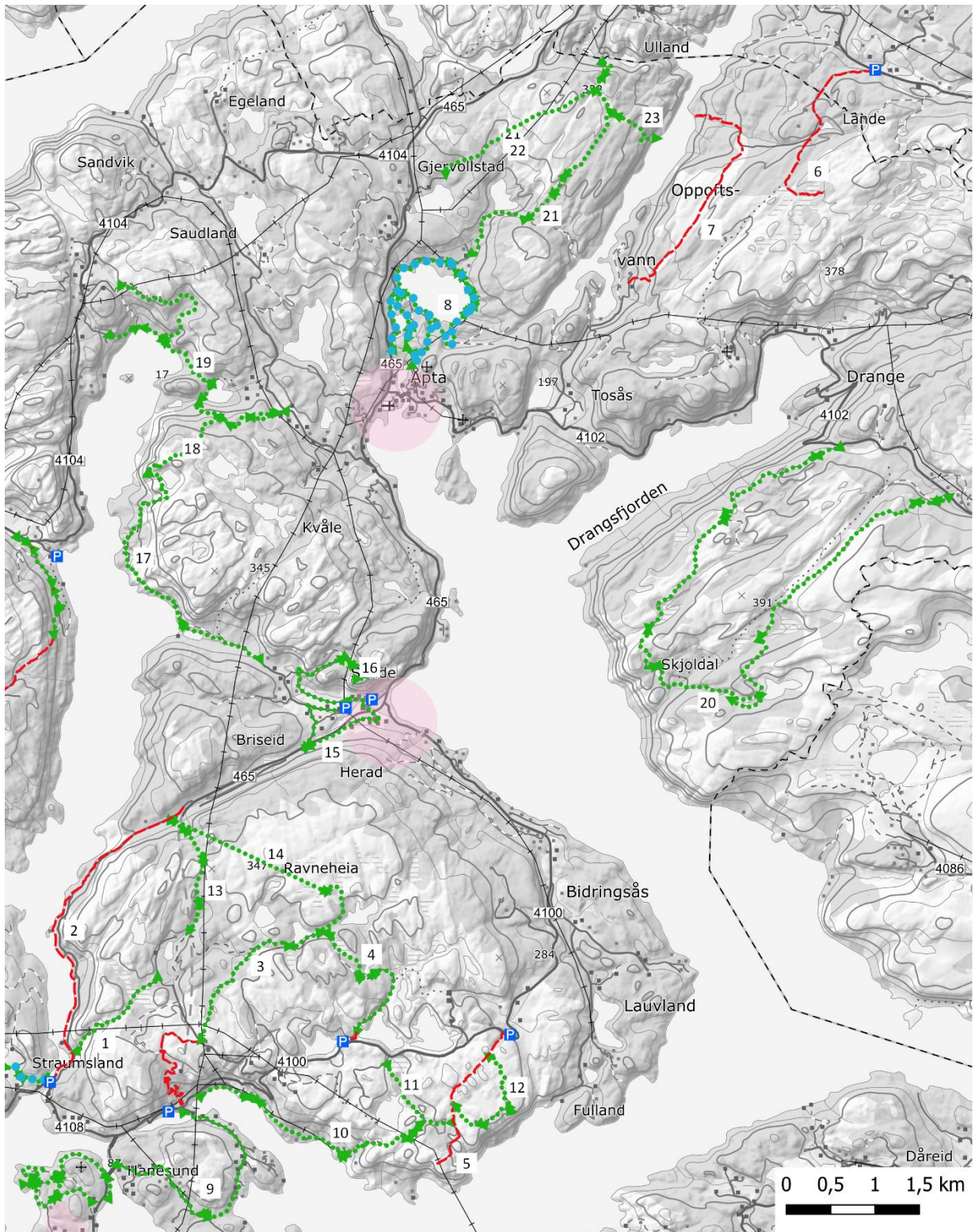
Kart Øst-Lista

OMRÅDE 6 – Herad

EKSISTERENDE				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
2	Bøensbakken	Grusvei, turvei	Eksisterende	
5	Knygen	Sti, traktorvei	Eksisterende, skilt fra h. vei	Merking og skilting
6	Poddelopte	Grusvei, sti	Eksisterende, merka og skilta	
7	Laundalstrand - Svindal	Sti	Eksisterende, merka og skilta	
PRIORITERT				
Nr	Prioritet -Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
8	2 Rundtur Åpta-Sævelandsvannet	Traktorvei, vei og kort sti-strekk	Eksisterende vei og traktorvei.	Inngå avtale, merke sti. Skilte.
FORESLÅTT				
Nr	Navn	Beskrivelse	Status	
1	Fossekleiva	Sti	Ukjent avtalestatus	
3	Nørskår-Øyvindsel	Sti	Ikke avtale	
4	Midvann - Øyvindsel - St. Olavsvarden	Sti, skogsbilvei	Delvis avtale	
9	Øyna runde	Grusvei/traktorvei	Opparbeidet	
10	Sellegrad-Beiske-Solbjørg	Sti	Gammel sti	
11	Solbjørg-Beiskevannsveien	Sti	Ukjent avtaleforhold, etablert sti	
12	Solbjørg -Heigrelunden	Sti	Ukjent avtaleforhold, etablert sti	
13	Rødland-Bøen	Ukjent	Ukjent	
14	St. Olavsvarden-Bøen	Ukjent	Ukjent	
15	Sande-Vollan-Lahelle-Briseidveien	Vei	Rundtur på vei	
16	Sandsfjellet	Traktorvei, sti	Umerka, ikke avtale	
17	Sande-Kompanifladen	Vei, traktorvei, sti	Umerka, ikke avtale	
18	Kompanifladen-Gjersdal	Sti	Gammel sti, umerka	
19	Gjersdal-Kjørkleiv	Sti	Gammel sti, umerka	
20	Skjoldal, rundtur	Kjerrevei, sti	Umerka, ikke avtale	
21	Bjelland-Gjervollstadvatnet	Sti	Delvis kartfesta umerka sti	
22	Bjelland-Sæveland	Sti, traktorvei	Ikke kartfesta umerka sti	
23	Bjelland-Rørkjerra	Sti	Delvis kartfesta umerka sti	

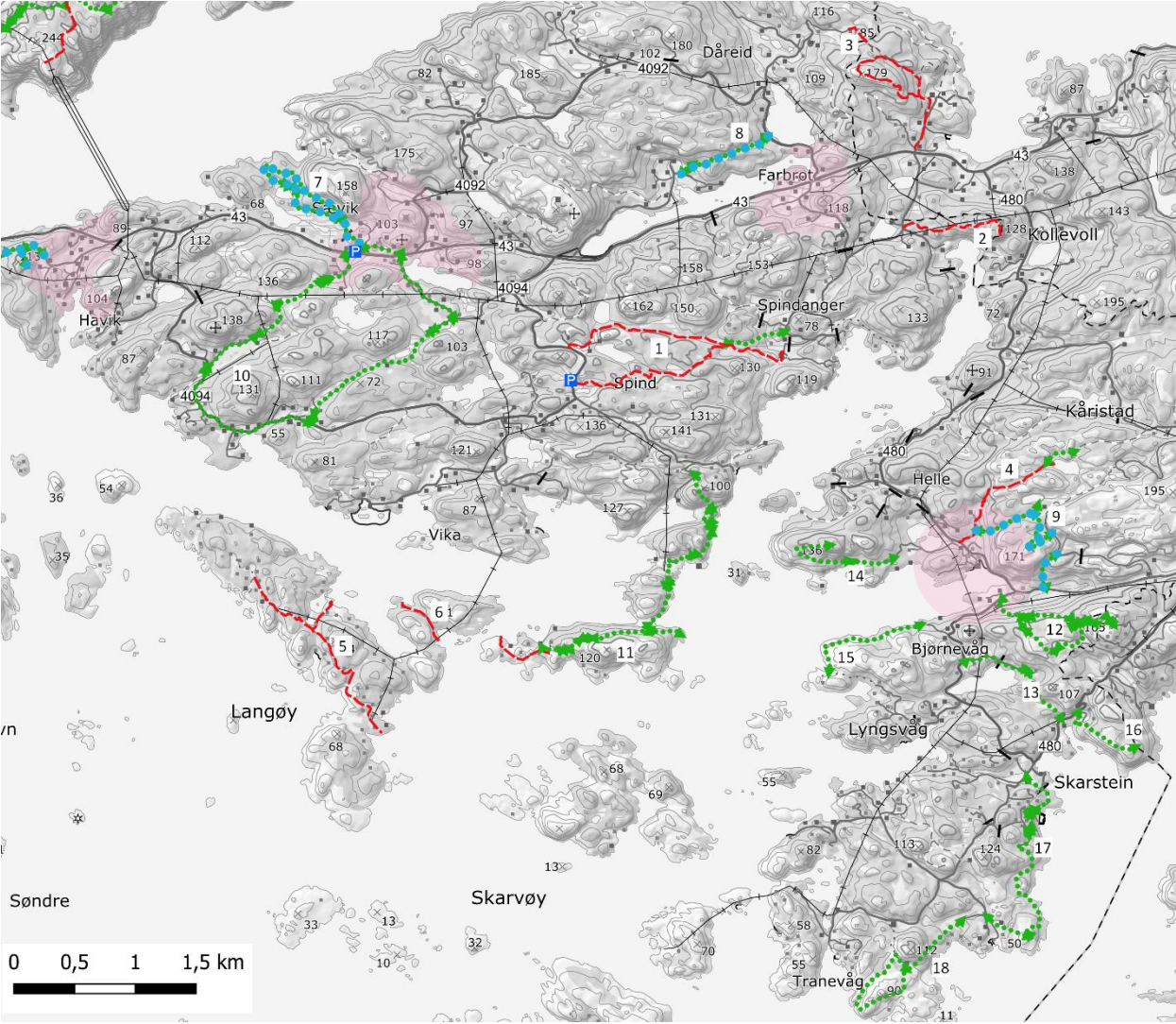
Kart Herad

OMRÅDE 7 – Spind

EKSISTERENDE/PLANLAGT				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
1	Rødland-Spindanger	Kirkesti	Inngått avtale	Merke, skilte, evt. andre tiltak
2	Vågsåsen	Sti	Merka og skilta	
3	Skådeland mot Kvina	Sti	Merka	
4	Lomtjønn	Sti	Merka og skilta	
5	Langøy	Kjerrevei	Merka	Skilte
6	Kjelleviga-Skudeviga	Sti	Merka	Skilte
PRIORITERT				
Nr.	Prioritet - Navn	Beskrivelse	Status	Tiltak
7	2 - Sævik rundtur	Eksisterende, sti og vei	Ikke avtale. Umerka	Inngå avtale, merke og skilte
8	3 – Vik - Dåreid	Gammel sti	Ikke avtale. Umerka	Inngå avtale, rydde, merke, skilte
9	3 – Helle - Tonsberg - Bjørnevåg (rundtur) + til Lomtjønn og Svartvann	Delvis eksisterende sti	Ikke avtale. Umerka	Avklare trase, inngå avtale, rydde, merke, skilte
FORESLÅTT				
Nr.	Navn	Beskrivelse	Status	
10	Sævik-Ytre Eikeland-Varden-Sævik, rundtur	Traktorvei, sti	Ikke avtale	
11	Ytre Bugdøy-Rødland	Umerka sti, utmark	Ikke kartfesta umerka sti	
12	Bjørnevåg-Reiskar-Fløyheia	Traktorvei, sti, rundtur	Traktorvei og ikke kartfesta umerka sti	
13	Bjørnevågsveien-Skarstein	Sti via Vasdal	Ikke kartfesta umerka sti	
14	Helle-Helleheia	Kjerrevei, utmark	Delvis kartfesta umerka sti	
15	Bjørnevåg-Sandvika v/Bervåg	Til badeplass	Ikke kartfesta umerka sti	
16	Skarstein-Legeåsen	Sti, utmark	Ikke kartfesta umerka sti	
17	Skarstein-Sandvik	Sti, utmark	Ikke kartfesta umerka sti	
18	Sandvik-Tranevåg	Traktorvei, sti, utmark	Ikke kartfesta umerka sti	

Kart Spind

VEDLEGG

1. Definisjoner - begrepsavklaring

At alle interessenter har en felles forståelse for begrepene som brukes, er en viktig forutsetning for en god medvirknings- og arbeidsprosess. I offentlig forvaltning skiller det imidlertid i flere sammenhenger mellom ulike typer stier og løyper. Følgende definisjoner er hentet fra Miljødirektoratet og merkehåndboka:

Friluftsliv: Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.

Ferdselsåre: Traséer for ferdsel som er synlige i terrenget i den sesongen som er aktuell for bruk, og leder for ferdsel på vann og over breer.

Sti: Tydelig, smalt og sammenhengende tråkk i terrenget som har oppstått gjennom bruk eller aktiv tilrettelegging.

Turvei: Opparbeidet og sammenhengende ferdselsåre med jevnt og fast toppdekke i minst 1,2 m bredde.

Kyststi: Nettverk av stier, turveier, gang- og sykkelveier og ulike typer vei, så nær kysten som mulig. I noen tilfeller går kyststier også over svaberg.

Turrute: Skilta, merka og kartfestet trasé for ferdsel i den sesongen som er aktuell for bruk. Det skiller mellom flere typer turruter, se Merkehåndboka.no for mer informasjon.

Turforslag: Anbefalt tur. Turforslag er ikke en del av det offentlige kartgrunnlaget (DOK). Turforslag formidles på ulike turportaler, som ut.no.

2. Andre planer

REGIONPLAN AGDER 2030

I Regionplan Agder understrekes viktigheten av å finne rett balanse mellom vern av natur- og kulturverdier, og ivaretagelse av lokalsamfunnenes behov for bolig- og næringsutvikling. Det understrekes også viktigheten av å sikre grøntområder og vassdrag og å skape gode koblinger mellom møteplasser og nærturområder.

KOMMUNENS PLANSTRATEGI 2020 – 2023

I planstrategien for Farsund kommune nevnes ikke plan for friluftslivets ferdselsårer spesielt, men temaplanen vil danne grunnlag for revisjon av flere planer som er foreslått i den kommunale planstrategien. Temaplanen for friluftslivets ferdselsårer er en prioritert planoppgave i plan for idrett og fysisk aktivitet 2022-29.

KOMMUNEPLANER

Kommuneplanen består av en arealdel, og en samfunnsdel for kommunen med mottoet «Fristende, nyskapende – best på natur og det gode liv!» To av de overordna arealstrategiene er å «Ta vare på naturmangfoldet, landbruksressursene, kulturlandskapet og kulturmiljøet» og «Sikre og videreutvikle viktig grønnstruktur og rekreasjonsområder». Strategi nr. 6 av 7 for Samfunnsdelens Hovedmål L3: «Farsund er en positiv tilflytningskommune, særlig for unge mennesker og barnefamilier» er å «bruke natur og kulturverdier som grunnlag for utvikling av attraksjoner for fastboende og besøkende».

Strategi nr. 3 av 5 for Samfunnsdelens Hovedmål L6: «Farsund har et rikt kulturtilbud der alle innbyggerne har mulighet til å delta» er å «tilrettelegge gode og varierte muligheter for utøvelse av idrett og friluftsliv».

Arealdelen angir hovedtrekkene i arealdisponeringen, rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i verk. Arealdelen viser at kommunen har store LNF-områder, flest friområder i skjærgården og plan for sammenhengende gang- og sykkelvei langs hovedveiene.

Temaplanen for friluftslivets ferdselsårer kan bidra til bedre måloppnåelse innenfor viktige samfunnsområder som folkehelse, oppvekst, kultur, bosetting, turisme og arealforvaltning.

KOMMUNEDELPLANER

- Kommunedelplan for Folkehelse og likestilling 2015-19
Hovedmål for generell folkehelse er: «Forebygging av livsstilssykdommer gjennom økt aktivitet, ...», med første delmål «Økt fysisk aktivitet i befolkningen», med begrunnelsen «Flere forhold og valg i det daglige påvirker helsen vår. Manglende fysisk aktivitet kan være like helseskadelig som overvekt mens jevnlig fysisk aktivitet er en kilde til overskudd, helse og trivsel i hverdagen. Fysisk aktivitet er også nødvendig for normal vekst og utvikling barn og unge og økt fysisk aktivitet kan bidra til at mange helseproblemer både forebygges og behandles.»
- Oppvekstplan for barnehage og skole i Farsund 2018-2021, delområde 1.5: Livsmestring og folkehelse har målet: «Fremme fysisk og psykisk helse» gjennom «Daglig fysisk aktivitet og bevegelsesglede».
- Kommunedelplan for sykkel 2015 har plan for sammenhengende gang- og sykkelvei eller sykkelfelt /-vei med fortau langs alle hovedveier i kommunen. Slik kan det sikres trafiksikker vei mellom bolig, skole, fritidsarena, friområder og servicetilbud, og sikres at det ved arealplanlegging etableres løsninger for gående og syklende. Videre arbeides det med en plan for snarveier for gående etableres der det er hensiktsmessig for å korte ned avstander. I nye boligområder skal infrastrukturen organiseres slik at barns behov for en viss aksjonsradius, på kryss og tvers og ut til tilstøtende områder skal ivaretas.
- Kulturplan 2019 – 2022: Kap. IDRETT OG FRILUFTSLIV: Visjon: Flest mulig i aktivitet –lengst mulig. «Farsund kommune har et meget variert og godt tilbud innen idrett og friluftsliv.» «Alle innbyggerne i Farsund skal ha et tilbud som gjør det mulig å være fysisk aktive i naturen, i nærmiljøet og i idrettsanlegg, uansett alder og behov. Dette sikrer livskvalitet og folkehelse for Farsunds innbyggere.» «Eldre har et tilbud om fysisk aktivitet i sitt nærområde slik at man unngår passivitet. Flere tar «de gode valgene» i forhold til aktivitet i hverdagen. Grupper som ikke er fysisk aktive blir mer aktive.»
- Plan for idrett og fysisk aktivitet 2022-2029
Hovedmålet er å sikre god livskvalitet og folkehelse for kommunens innbyggere gjennom varierte tilbud som inspirerer til fysisk og sosial aktivitet. Planen har et eget tiltaksliste for friluftsliv. Utarbeidelse av sti- og løypeplan for friluftslivets ferdselsårer er medtatt som et prioritert tiltak i planen.

3. Friluftsløven og allemannsretten

Allemannsretten gir som utgangspunkt enhver rett til å ferdes og oppholde seg i utmark uavhengig av hvem som er grunneier. Retten består av tre hovedelementer: ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten. Ved siden av retten til ferdsel, opphold og høsting, innebærer allemannsretten også en plikt om å ferdes hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Dette betyr at man ved ferdsel ikke skal påføre skade eller ulempe for eier, bruker, miljøet eller andre.

Allemannsretten gjelder i hovedsak i utmark. Skille mellom hva som regnes som innmark og utmark er derfor viktig for å forstå hvor det er lov å ferdes. I friluftsløven gjøres dette rede for slik:

«Som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite samt liknende område hvor allmenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrenghet for eier eller bruker. Udyrkete, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått eller er gjerdet inn sammen med slikt område, reknes også like med innmark. Det samme gjelder område for industrielt eller annet særlig øyemed hvor allmenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrenghet for eier, bruker eller andre.

Med utmark mener denne lov udyrket mark som etter foregående ledd ikke reknes like med innmark.»

Innmark er som hovedregel all dyrket jord: åker, eng, kulturbeite, hage, gårdsplasser, hustomter og industriareal. Det som ikke regnes som innmark, er utmark.

OM FERDSLSRETTE

Allemannsretten gjelder som hovedregel alle andre steder enn innmark, i tillegg til på frossen eller snødekt åker og eng mellom 15. Oktober og 30. April. Oppstår det skade på marken i dette tidsrommet, kan grunneier forby ferdselen.

Retten til ferdsel i innmark er begrenset både med hensyn til tid og sted. Sommerstid må man holde seg til veier eller stier i innmark hvis de fører til utmark, men uten å passere gjennom gårdsplass eller over hustomt eller på annen måte være til fortrenghet eller ulempe for eier eller bruker.

Formuleringen «ferdsel til fots» omfatter også ferdsel på ski.

På vei og opparbeidet sti på innmark som fører til utmark er det fra 2012 lov til å gå, ri, kløve, sykle og ake. Dette gjelder likevel ikke på en naturlig sti som fører til utmark. Skillet mellom naturlig og opparbeidet sti er derfor viktig for å vite om det er lov til ri, kløve, sykle eller ake på en trasé. I forarbeidene til loven er dette forklart slik;

«Med opparbeidet sti menes en ferdselsåre der det er gjennomført mer eller mindre omfattende terrenginngrep som f.eks. påkjøring av grus/pukk, klopping av bekk eller legging av planker over myr, for å lette ferdsel og evt. hindre skader på omkringliggende natur/dyrket mark. Opprinnelsen til stien kan være f. eks. dyretråkk, barnetråkk eller merking av en ferdselsåre som etter noe tids bruk har behov for opprusting.»

Ferdsel til fots er tillatt på både naturlige og opparbeidede stier gjennom innmark, under forutsetning av at ferdselen skjer uten å passere gjennom gårdsplass eller over hustomt eller på annen måte å være til utilbørlig fortrenghet eller ulempe for eier eller bruker. Skogplantefelt var frem til 2012 regnet som innmark, men dette har nå status som utmark. Ferdsel skal likevel skje på en hensynsfull og varsom måte uten å påføre skade på skogplantefeltet.

I verneområdene er det ofte egne regler for ferdsel.

OM FERDELSKULTUR OG ALLEMANNSPLIKTENE

Selv om det er en rett til fri ferdsel og opphold i norsk natur, innebærer ikke dette en frihet uten grenser. Friluftslovens § 11 gir en generell bestemmelse om ferdselskultur, som gjelder for alle typer ferdsel og opphold i naturen. Det stilles krav om at man ved ferdsel eller opphold «*på annen manns grunn eller sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt, for ikke å volde skade eller ulempe for eieren, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade*». Hensynet til miljøet i vid forstand ble tatt inn i Friluftsloven ved revisjonen i 1996 og gjelder både natur og dyr.

Du skal alltid, enten du ferdes i innmark eller i utmark, lukke grunder etter deg og vise hensyn til dyr som beiter. Ved ferdsel med hund, skal båndtvang respekteres.

MERKING OG TILRETTELEGGING AV STIER OG LØYPER

Utgangspunktet er at alle fysiske tilretteleggingstiltak krever grunneiers tillatelse. Dette innebærer opparbeidelse, merking og visse typer arbeid på stier, skiløyper og rasteplasser. Det er derfor viktig at tiltakshaver går i dialog med grunneier så tidlig som mulig i slike prosesser, og at det brukes standard grunneieravtale.

Kommunen kan i henhold til friluftsloven § 35, merke, varde, kloppe og iverksette andre mindre tiltak for å lette ferdselen i utmark. Selv om dette kan utføres uten tillatelse, skal grunneier eller bruker, varsles før tiltaket settes i verk. Kommunen kan også gi organisasjoner som har til formål å fremme reise- og/eller friluftsliv, rett til å varde og merke bestemte ruter og turstier i utmark. Før kommunen gjør vedtak etter § 35 skal det føres forhandlinger mellom grunneier og tiltakshaver. Tillatelse til merking og skilting gjøres som enkeltvedtak.

BORTVISNING, FYSISKE STENGSEL OG FORBUDSKILT

Friluftsloven § 13 omhandler ulovlige stengsler eller oppsetting av skilt med ferdselsforbud.

Eier eller bruker av grunn må ikke ved stengsel eller på annen måte vanskeliggjøre ferdsel, opphold, bading eller høsting som er tillatt i denne lov, med mindre det tjener hans berettigete interesser og ikke er til utilbørlig fortregning for allmenhetens utøvelse av allemannsrett.

Paragrafen setter med dette visse grenser for grunneiers adgang til å fritt utnytte sin eiendom på en måte som vanskeliggjør allmenhetens utøvelse av allemannsretten med mindre det tjener grunneierens berettigete interesser. Stengsler som har som primærformål å hindre folk i å utøve allemannsretten er ulovlig.

Dersom ferdsel gjør nevneverdig skade på en eiendom, eller er til vesentlig hinder for bruken som eier eller bruker gjør eller ønsker å gjøre av den, kan kommunen med samtykke av eier eller bruker bestemme hel eller delvis sperring av eiendommen i henhold til friluftsloven § 16. Denne sperringen kan likevel bare gjelde for inntil 5 år om gangen og vedtaket må stadfestes av statsforvalteren. Grunneier eller bruker har likevel rett til å vise bort folk som opptre hensynsløst eller ved utilbørlig atferd utsetter eiendommen eller berettigete interesser for skade eller ulempe (Friluftsloven § 11). Berettigete interesser kan omfatte både naboer, andre friluftsfolk og vilt. Bortvisning må ikke forveksles med sperring. Grunneier kan etter § 3 selv forby ferdsel på vei eller sti som går gjennom innmark, men bare hvis det er snakk om ferdsel som er egnet til å volde nevneverdig skade, som for

eksempel ved terrengslitasje.

ORGANISERT OG KOMMERSIELL FERDSEL

Allemannsretten gir rett til både organisert og kommersiell bruk av privat grunn, under forutsetning av at hver enkelt deltager og gruppen som helhet holder seg innenfor de rettigheter og plikter frilufsloven og allemannsretten fastsetter. Sentralt står plikten om god ferdselskultur i § 11. Når mange ferdes sammen øker faren for at det kan oppstå ulempe for grunneier og skade på naturen. Hver enkelt, og gruppen som helhet, plikter derfor å være ekstra aktsomme.

Friluftsmøter, idrettsstevner og lignende sammenkomster som kan medføre nevneverdig skade eller ulempe, kan ikke avholdes uten samtykke fra grunneier (Frilufsloven § 10). Samtykkekravet kan variere, avhengig av om arrangementet går på sti, i terrenget eller på vei, type aktivitet og omfang. Det må innhentes grunneiers samtykke hvis det skal settes opp sperringer, samle folk, ha start eller innkomst, eller hvor sammenstimling av folk kan medføre nevneverdig skade eller ulempe. Dette gjelder særlig friluftsmøter, idrettsstevner og lignende. For et vanlig idrettsstevne av lokal eller regional karakter betyr dette normalt at grunneiers samtykke må innhentes i området rundt start og mål, og på punkter hvor det er naturlig at publikum vil samle seg. Alle varige installasjoner som settes opp i forbindelse med idretts- eller friluftsstevner krever grunneiers tillatelse på lik linje med andre fysiske tilretteleggingstiltak. Små, midlertidige tilretteleggingstiltak som for eksempel løypeanvisning krever ikke grunneiersamtykke, men skal tas ned etter arrangementet. Utvidelsen fra 2012 som gir rett til sykling, ridning og lignende aktiviteter på vei og opparbeidet sti i innmark som fører til utmark, gjelder ikke for organiserte aktiviteter som sykkeløp og rideklubbaktiviteter. Det anbefales alltid å ha dialog med grunneier og beitelag ved planlegging av arrangement. Der grunneiere ikke lar seg kontakte, kan grunneierlag eller jakt-/utmarkslag kontaktes.

Vennegrupper som går på tur sammen faller utenfor det som trenger tillatelse.

OM OPPHOLDSRETTE

Allemannsretten gir deg rett til å raste og overnatte i utmark. Du kan fritt overnatte på samme sted i utmark inntil to døgn i lavlandet, men aldri nærmere hus eller hytte enn 150 meter med mindre annet framgår av forskrift. På innmark skal ikke telt settes opp uten tillatelse fra grunneier. Rasting og telting i plantefelt skal ikke skje når det kan forårsake skade på ungskog eller skogforyngelsesfelt.

OM HØSTINGSRETTE

Allmennhetens høstingsrett kommer av § 5 og innebærer at man ved ferdsel i utmark kan høste ville blomster, planter, bær og sopp, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Denne retten innskrenkes imidlertid av unntak som kan komme av andre lover. Mange arter er for eksempel særskilt vernet og kan derfor ikke plukkes.

4. Standard grunneieravtale

Avtale om tilrettelegging for allmenn ferdsel på turstier/turveier i Farsund kommune

1. Avtale om merking, rydding og skilting av tursti/turvei til bruk for allmennheten på eiendommen
Gnr/Bnr: _____
Stien er inntegnet på vedlagte kart
2. Stien kan merkes og skiltes permanent så lenge avtalen gjelder.
Merkingen omfatter fargemerking på stein, trær og lignende samt oppsetting av merkestolper langs stien. Merkingen og ryddingen skal foregå på en skånsom måte.
Grunneier kan medvirke til plasseringen av evt. skilt.
Ved inngangen til tursti/turvei kan det informeres om allmenne regler og andre ferdselsregler.
Turstien kan bli inntegnet på Farsund kommunens kart.
3. Dersom det skal foretas fysisk tilrettelegging ut over avtalt rydding og merking, f.eks. at større trær bør ryddes bort, skal grunneier gi sin tillatelse på forhånd.
4. Kommunen vil foreta rydding av søppel langs stien på anmodning fra grunneier
5. For øvrig gjelder Friluftslovens bestemmelser
6. Avtalen løper inntil en av partene sier den opp skriftlig. Minste oppsigelsestid er 6 mnd.
7. Særlige bestemmelser

Sted / dato: _____

_____
Underskrift Farsund kommune.

_____
Underskrift grunneier.